

Лагодієнко Н. В., кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID ID: 0000-0003-3528-0519
e-mail: besedina77@gmail.com

Бондаренко Г. Ю., здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID ID: 0000-0002-4021-5773
e-mail: ivanenko.anyuta140497@gmail.com

Тарасенко В. П., здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID ID: 0000-0002-9346-8125
e-mail: tarasenk vitalik@gmail.com

Особливості податкового планування в управлінні підприємством: методи та інструменти

Анотація. У статті виділено три моделі поведінки платників податків. Наведено два визначення поняття «податкове планування». Встановлено, що податки здійснюють значний вплив на фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання. Обґрунтовано, що податковий менеджмент дає змогу оцінити та проаналізувати вплив факторів податкового середовища на діяльність підприємства в умовах неоднозначності, якими на сьогодні характеризується зовнішнє податкове середовище. Проаналізовано, основні завдання податкового планування в підприємстві. Охарактеризовано функції податкового менеджменту, методи його подальшого застосування та управлінські рішення. Запропоновано поняття «концепція податкового планування» та обґрунтовано його складові. Систематизовано загальні та спеціальні методи податкового планування та виокремлено три групи спеціальних методів податкового планування. Розкрито суть інструментів податкового планування та проаналізовано три групи цих інструментів.

Ключові слова: податкове планування; податки; податковий менеджмент; управління податками; оподаткування; методи податкового планування; інструменти податкового планування.

Lagodienko Natalia, Ph.D. (Economics), Senior Lecturer, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

Bondarenko Anna, applicant for higher education of Accounting and Finance faculty, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Tarasenko Vitaliy, applicant for higher education of Accounting and Finance faculty, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Features of Tax Planning in Enterprise Management: Methods and Tools

Introduction. Taxes are a component of the cost of each entity's products, works (services), and their price or sales revenue and profit. They occupy a significant place among the indicators of financial and economic activity of the enterprise and affect the final financial results of this activity. Payment of taxes causes the withdrawal of cash from the economic turnover of the enterprise, which, of course, leads to a deterioration of its financial condition, and the reduction of capital maneuverability. Frequent changes of the state policy in the sphere of tax legislation, its contradiction, ambiguity, and subjectivity of interpretation of certain tax norms by the control authorities make the owners and managers of the enterprise look for ways to reduce the tax burden on the enterprise in order to strengthen its competitiveness in the market.

Purpose. The purpose is to formulate new and develop existing theoretical and applied foundations for improving tax planning at the enterprise on appropriate principles, and to implement the concept of tax planning, which involves the use of methods, tools, and models for the optimization of tax payments, which are the basic conditions for the formation of scientific methodology and tax planning development of an effective economic mechanism for tax planning.

Results. The research is to implement the proposed methodological recommendations on the implementation of the tax planning concept through the methods, tools and models of tax planning, as well as the use of technological maps and evaluation of the economic efficiency of the implementation of the tax planning concept.

Conclusions. Tax planning is of great importance in the enterprise's management system and in its tax policy, the essence of which is to choose between different options for financial and economic activity and placement of assets of the enterprise in order to achieve the lowest level of tax liabilities that arise.

Keywords: tax planning; taxes; tax management; tax management; taxation; tax planning methods; tax planning tools.

JEL Classification: H21, H25, H26, P11, M11.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки визначення ролі податкового планування в управлінні податками на підприємстві є дуже актуальним, тому що рівень податкового навантаження має тенденцію до зростання. Податки займають вагомe місце серед показників фінансово-господарської діяльності підприємства та впливають на кінцеві фінансові результати цієї діяльності. Сплата податків зумовлює вилучення з господарського обороту підприємства грошових коштів, що призводить до погіршення його фінансового стану, зниження маневреності капіталу. Часті зміни політики держави в сфері податкового законодавства, його суперечливість, неоднозначність, суб'єктивність тлумачення окремих податкових норм з боку органів контролю змушують власників та менеджерів підприємства шукати шляхи зменшення податкового навантаження на підприємство задля зміцнення його конкурентоспроможності на ринку. Попри активне поширення податкового планування у світі та зростання інтересу науковців до проблеми податків, сутність, методи, інструменти податкового планування все ж залишаються предметом дискусії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, пов'язаним з податковим управлінням податкового менеджменту, управління податками та податкового планування у фінансово-господарській діяльності підприємства приділили значну увагу: Д. Акулінін, І. Алексєєв, І. Бланк, В. Вишневський, Р. Желізняк, О. Кузьмін, О. Лемішовська, А. Рябцев, О. Тищенко, І. Шевчук, Н. Шпак, І. Яремко та інші. Разом з тим, попри значну кількість наукових праць, в яких розглядаються теоретичні, методичні, практичні

аспекти соціально-економічного розвитку країни, податкове планування та податкове управління залишається не вирішеним остаточно, а деякі позиції – дискусійними. Попри вагомий внесок, зроблений вітчизняними і зарубіжними науковцями стосовно проблеми, що досліджується, є потреба подальшого поглибленого вивчення та розгляду як на теоретичному, так і на практичному рівнях.

Формулювання цілей дослідження. Метою є формулювання нових і розвиток існуючих теоретично-прикладних засад з удосконалення податкового планування на підприємстві на відповідних принципах та реалізація концепції податкового планування, що передбачає використання методів, інструментів та моделей оптимізації податкових платежів, які є базисною умовою формування наукової методології податкового планування, а також розроблення ефективного економічного механізму податкового планування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податки здійснюють значний вплив на фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання. Сплата податків зумовлює вилучення з господарського обороту підприємства грошових коштів, що призводить до погіршення його фінансового стану через зниження маневреності капіталу та зменшення ліквідності активів. Найпоширенішим серед способів зниження податкового навантаження на підприємство є податкове планування. Існують й інші способи оптимізації оподаткування, проте не всі з них є правомірними з юридичного погляду. Аналіз наукових праць з оподаткування дає змогу виділити три моделі поведінки платників податків (рис. 1).

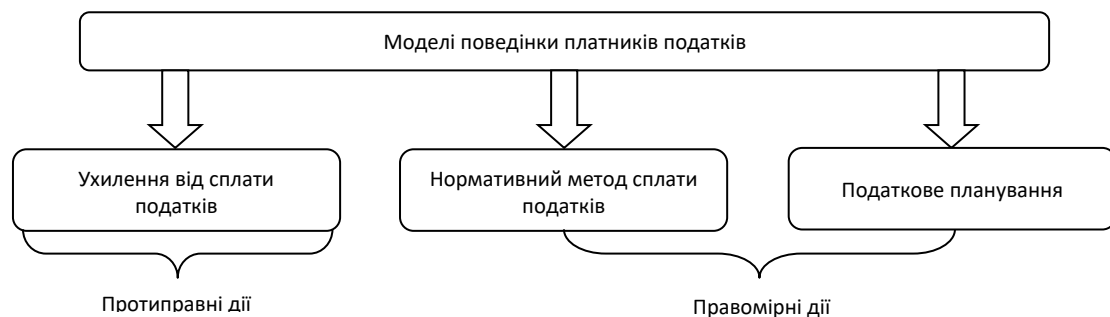

Рисунок 1 – Моделі поведінки платників податків

Джерело: виокремлено авторами на основі [9]

Ухилення від сплати податків розглядається як «незаконне використання податкових пільг, приховування доходів, несвоєчасну сплату податкових платежів, неподання чи несвоєчасне представлення документів, необхідних для обчислення й сплати податків, що призводять до незаконного зменшення податкових зобов'язань» [1]. Відповідно до ст. 212 Кримінального Кодексу України за ухилення від сплати податкових платежів передбачено штраф, позбавлення права обіймати певні посади чи

здійснювати підприємницьку діяльність, кримінальну відповідальність [2]. Поняття «ухилення від сплати податків» використовують в Україні не тільки при притягненні платника податків до кримінальної відповідальності. До ухилення від сплати податків відносять більшість податкових правопорушень. У Податковому Кодексі України під податковим правопорушенням «розуміють протиправні діяння (дії чи бездіяльність) платників податків, податкових агентів, чи їх посадових осіб, а також посадових осіб

органів контролю, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог податкового законодавства», за які встановлена відповідальність (фінансова, адміністративна чи кримінальна) [2].

У «Фінансово-економічному словнику» наведено два визначення поняття «податкове планування»:

1) визначення сум податкових платежів на плановий період, зокрема: податків, що їх відносять на витрати виробництва та обігу; податкових платежів, що їх відносять до ціни реалізації продукції (податок на додану вартість, акцизний податок тощо); податків на прибуток, загальної суми податкових платежів;

2) вибір між різними варіантами здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства і розміщення його активів з метою досягнення найнижчого рівня податкових зобов'язань, що виникають при цьому [4].

Отже, податкове планування – це вибір між різними варіантами здійснення фінансово-господарської діяльності і розміщення активів підприємства з метою досягнення найнижчого рівня податкових зобов'язань, що виникають при цьому. Податкове планування реалізується тільки в рамках чинного податкового законодавства, а в його основі лежать максимальне використання усіх визначених законом податкових пільг та реалізація оптимізаційних податкових схем.

Як різновид менеджменту, податковий менеджмент дає змогу оцінити та проаналізувати вплив факторів податкового середовища на діяльність підприємства в умовах неоднозначності, якими на сьогодні характеризується зовнішнє податкове середовище. До таких умов відносимо мінливість, суперечливість та невизначеність нормативно правової бази, суб'єктивність тлумачення окремих податкових норм з боку органів контролю та інше.

Отже, податкове управління як різновид менеджменту забезпечує виконання таких функцій:

– планування – полягає у плануванні податкових платежів, складення податкового календаря сплати цих платежів та подання податкової звітності підприємства, плануванні методів та інструментів оптимізації податків;

– організація – передбачає створення служби чи відділу управління податковими платежами (у т. ч. з податкового планування), яка діятиме на підставі положень, посадових інструкцій, нормативних документів;

– мотивація – передбачає координацію діяльності працівників та заохочування їх до ефективного виконання заданих функцій при реалізації податкової політики й податкового планування;

– контроль – полягає у прийнятті управлінських рішень, спрямованих на усунення причин та закріплення досягнутого успіху, а також прийняття рішень щодо ефективності та доцільності використання методів та інструментів податкового

планування й здійснення контролю за їх реалізацією на підприємстві;

– регулювання – полягає в усуненні відхилень, недоліків в коригуванні методів та інструментів оптимізації податкових платежів через розробку і впровадження керуючою системою відповідних заходів [5].

Основною метою податкового планування як структурної одиниці податкового менеджменту є досягнення паритету інтересів підприємства та державних органів влади. З огляду на це, виділяємо такі основні завдання податкового планування в підприємстві:

– максимізація прибутку підприємства та його раціональне розміщення (використання);

– оптимізація податкових платежів з урахуванням фінансових планів підприємства;

– управління грошовими потоками та податковими платежами підприємства;

– раціональне розміщення активів підприємства;

– правильне та своєчасне нарахування і сплата податків та інших обов'язкових платежів до бюджету, а також державних цільових фондів згідно з чинним законодавством.

Як було вище зазначено, податкове планування на підприємстві реалізується завдяки функціям менеджменту і, відповідно, виконує основні завдання, спрямовані на оптимізацію податкових платежів та раціоналізацію управлінських рішень. Враховуючи різноплановість, застосування податкового планування в управлінському процесі, він знаходить своє відображення також у видах менеджменту, зокрема: податковому, фінансовому, інноваційному, інформаційному та стратегічному менеджментах. Розглянемо більш детально місце та значення податкового планування у видах менеджменту.

Податкове планування, як функція податкового менеджменту є невід'ємною складовою загального процесу управління діяльністю підприємства. Оскільки для формування і досягнення цілей організації необхідно враховувати також особливості функцій менеджменту: організування, мотивування, контролювання та регулювання суб'єкта господарської діяльності.

В основі інноваційного менеджменту податкове планування застосовується для запровадження інноваційних ідей, які полягають у пошуку та впровадженні методів та інструментів податкового планування, застосуванні технологічних карт для цілей податкового планування з метою оптимізації податкових платежів на підприємстві.

Процес податкового менеджменту на підприємстві носить циклічний характер та має здатність повторюватись, оскільки прийняті управлінські рішення знаходять своє відображення як і у функціях податкового менеджменту, так і у методах його подальшого застосування. Модель цього процесу зображено на рис. 2.

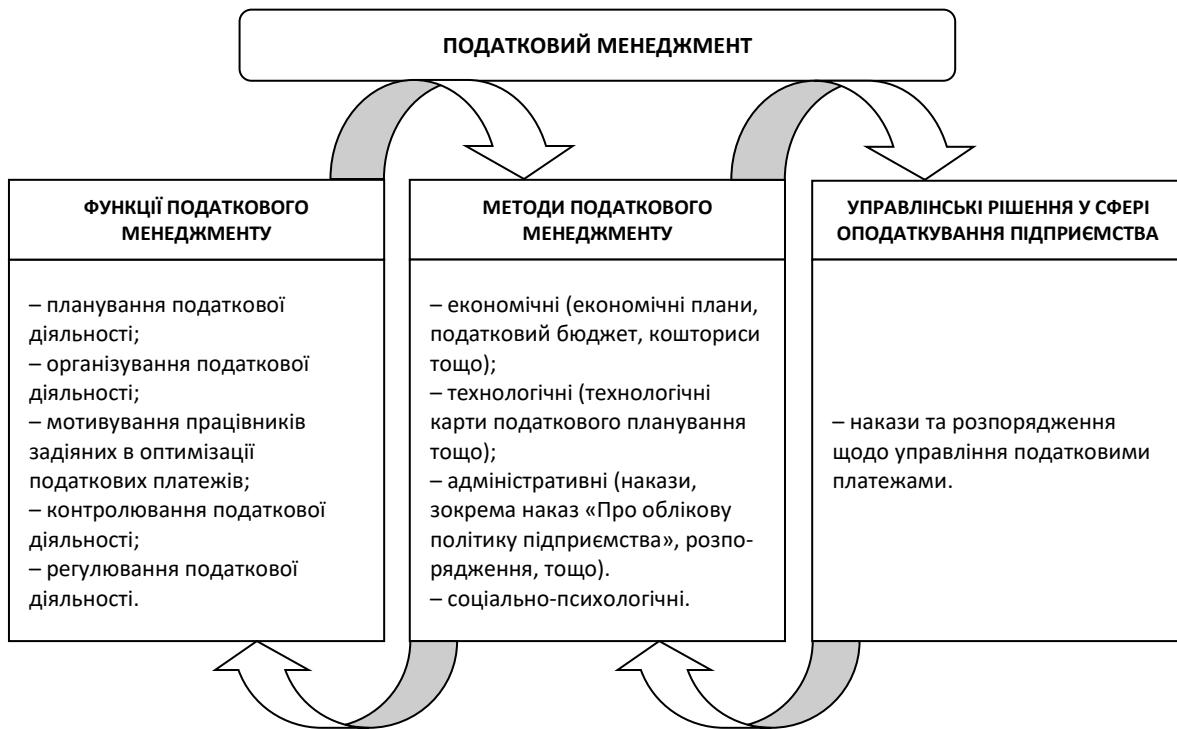

Рисунок 2 – Процес податкового менеджменту

Джерело: розроблено авторами на основі [7]

Методи, інструменти та моделі реалізації податкового планування значною мірою залежать від його виду. Науковці по різному класифікують податкове планування. Водночас актуальним залишається відсутність в економічній літературі однозначної думки щодо класифікації видів податкового планування [6].

Методи податкового планування – окремі прийоми або система прийомів, що їх застосовують у податковому плануванні. Щодо методів податкового планування то в економічній літературі в сфері податкового планування науковці виділяють дві групи методів: загальні та спеціальні (рис. 3).

Метод використання податкових пільг – метод податкового планування, що полягає у зменшенні об'єкта оподаткування шляхом вибору видів діяльності, видів продукції, спеціальних режимів оподаткування з пільговим режимом оподаткування [10].

Інструменти податкового планування – це засоби реалізації концепції податкового планування, до них відносять: заміну та розподіл відносин, зміну терміну сплати податкових платежів, вибір видів діяльності та

видів продукції, вибір спеціальних режимів оподаткування, списання запасів, амортизаційні відрахування, розподіл транспортно-заготівельних витрат, формування резервів (резервного капіталу), вибір системи оподаткування, перенесення об'єкта оподаткування, вид відносин, зміну структури капіталу чи його складових тощо.

Виокремлюють три групи інструментів:

– податкові пільги – передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування і сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності підстав, зазначених у ПКУ [3].

– альтернативні рішення – вибір найприйнятнішого рішення щодо використання певних інструментів, моделей оподаткування з погляду оптимізації податкових платежів;

– прогалини законодавства – комбінування суперечливих положень (норм) податкового законодавства з іншими нормативними актами з метою оптимізації податкових платежів із урахуванням презумпції правомірності дій платника податку.

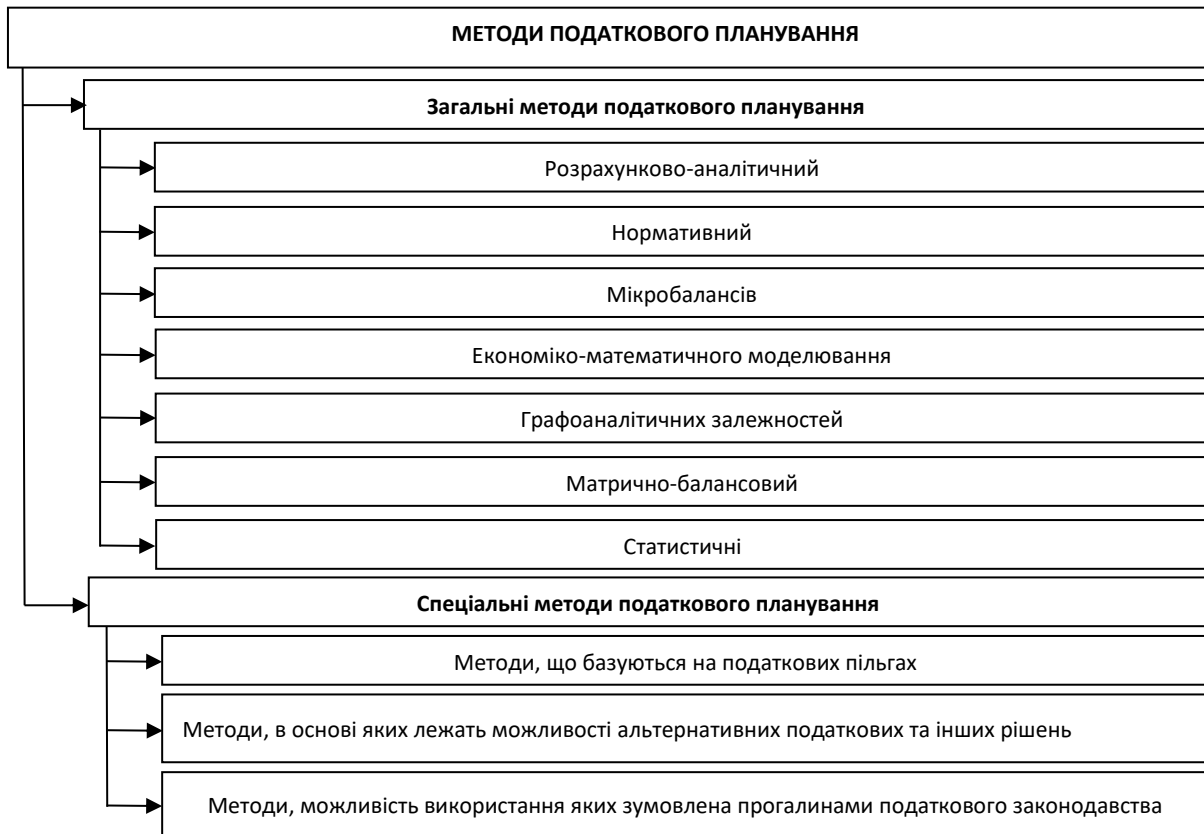

Рисунок 3 – Методи податкового планування

Джерело: сформовано авторами на основі [7,8,9]

Висновки. Отже, вагоме місце в системі менеджменту підприємства та в його податковій політиці займає податкове планування, суть якого полягає у виборі між різними варіантами здійснення фінансово-господарської діяльності та розміщення активів підприємства задля досягнення найнижчого рівня податкових зобов'язань, що виникають при цьому. Воно базується на максимальному використанні усіх законодавчо визначених податкових пільг, альтернативних податкових рішень, прогалин податкового законодавства та інших способів оптимізації податкових платежів. Концепція податкового планування – система поглядів платників податків щодо максимального використання можливостей чинного законодавства з метою зменшення податкових платежів чи зміни терміну їх

сплати і, відповідно, – збільшення доходів і прибутків суб'єктів господарювання. На нашу думку, концепція податкового планування на підприємстві базується на відповідних принципах, а її реалізують, використовуючи методи, інструменти та моделі оптимізації податкових платежів, що дає змогу контролювати виконання податкових зобов'язань, підвищити ефективність планування податків, змінити термін сплати чи оптимізувати податкові платежі. Використання методів та інструментів податкового планування дає змогу дотримуватись норм чинного законодавства, контролювати виконання податкових зобов'язань, оптимізувати податкові платежі та витрати, зменшити податкове навантаження підприємства.

Література:

1. Глушенко Я. І. Податкове планування в системі управління підприємством. *Вісник Донецького державного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського*. 2005.
2. Кримінальний кодекс України : станом на 18 жовтня 2019 р. № 2341-III. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/paran1415> (дата звернення: 27.07.2019).
3. Податковий кодекс України : станом на 20 жовтня 2019 р. № 2755-VI. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17> (дата звернення: 27.08.2019).
4. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник. *Вісник Львівської політехніки*. 2005.
5. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Теоретичні та прикладні засади менеджменту. Львів : «Інтелект-Захід». 2003.
6. Крисоватий А. І., Загородній А. І., Кізила А. Я., Маслій В. В. Планування та прогнозування податкових надходжень. Тернопіль : Економічна думка. 2011.
7. Барулін С. В., Ермакова В. В., Степаненко В. В. Податковий менеджмент. Львів : Омега-Л. 2007.

8. Бечко П. К., Лиса Н. В. Податковий менеджмент. Київ : Центр учбової літератури. 2009.
9. Єфименко Т. І. Фінанси. Бюджет. Податки: національна та міжнародна термінологія. Київ : НАНУ, ДННУ, «Академія фінансового управління». 2010.
10. Замасло О. Т. Організація управління оподаткуванням на промислових підприємствах України. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка*. 2004.

References:

1. Gluschenko, Y. I. (2005). *Tax planning in the enterprise management system*. Donetsk: DSUET [in Ukrainian].
2. The Criminal Code of Ukraine (2019). (Order No. 2341-III, October 18) Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/paran1415> [in Ukrainian].
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2019). Tax Code of Ukraine (Order No. 2755-VI, October 20) Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17> [in Ukrainian].
4. Zagorodnii, A. G. (2005). *Financial and Economic Dictionary*. Lviv Polytechnic [in Ukrainian].
5. Kuzmin, A. E. & Melnyk, O. G. (2003). *Theoretical and applied principles of management*. Lviv: Intellect-West [in Ukrainian].
6. Krisovaty, A. I., Zagorodnii, A. I., Kizila, A. Y. & Masliy, V. V. (2011). *Planning and forecasting of tax revenues*. Ternopil: Economic Thought [in Ukrainian].
7. Barulin, S. V., Ermakova, V. V. & Stepanenko, V. V. (2007). *Tax management*. Lviv: Omega-L [in Ukrainian].
8. Becko, P. K. & Lisa, N. V. (2009). *Tax management*. Kyiv: Center for Educational Literature [in Ukrainian].
9. Efimenko, T. I. (2010). *Finance. Budget. Taxes: national and international terminology*. Kyiv: NASU, DNNU, Academy of Financial Management [in Ukrainian].
10. Zamaslo, O. T. (2004). *Organization of Tax Management at Industrial Enterprises of Ukraine*. Lviv: LNU [in Ukrainian].

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License